

Nr 347.

Av herr **Isaksson m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag.

För ungefär ett år sedan tillsatte Kungl. Maj:t en statlig kommitté, arbetsutredningen, med uppdrag att underkasta hela den svenska arbetstidslagstiftningen en allmän översyn. Kommittén fick alltså i uppdrag att granska även bestämmelserna i gällande lantarbetstidslag och att framlägga förslag till en med övrig arbetstidsreglering samordnad lagstiftning på jordbrukets område.

Arbetsutredningens arbete pågår för närvarande och beräknas vara avslutat under nästkommande år.

Utan att avvakta resultatet av de undersökningar, som utredningen sålunda bedriver, har Kungl. Maj:t i proposition nr 192/1948 upptagit jordbrukets arbetstidsfråga till avgörande redan innevarande år. Om regeringens förslag vinner riksdagens bifall, kommer denna fråga alltså att avgöras utan stöd av någon grundlig utredning rörande de tekniska och ekonomiska möjligheterna till en skärpning av bestämmelserna och de sannolika konsekvenserna härav. Den kommer också att i viss mån utbrytas ur sitt sammanhang med annan dylik lagstiftning och därigenom undandragas det översiktliga bedömande, som arbetsutredningen fått sig ålagt att utföra.

Någon anledning till dylik forcering kunna vi icke finna. Enligt vår mening har det icke inträffat något på jordbrukets område, som motiverar, att lantarbetstidslagen just nu måste göras till föremål för en revidering. Visserligen utlöper lagens giltighetstid den 31 oktober 1948, och detta utgör naturligtvis skäl till beslut om ny giltighetstid; men det utgör i och för sig intet skäl till beslut om en saklig och genomgripande förändring av lagens bestämmelser.

Då lagens utlöpande i höst således väl kan öppna möjlighet för en saklig ändring av bestämmelserna, men ej i och för sig motivera en dylik, få motiven till ändringsförslaget tydligen sökas på annat håll. Visserligen har från vissa håll den meningen framförts, att det ur den ena eller andra synpunkten skulle vara önskvärt att en lagändring komme till stånd, men så vitt vi kunnat finna har det över huvud taget ej anförts något verkligt bärande och obestridligt skäl för att en omreglering av lantarbetstiden måste ske utan avvaktande av en närmare utredning av frågan. Den omständigheten att arbetsutredningen ej väntas framlägga sitt förslag förrän nästa år — en omständighet som tillerkänts stor vikt i proposition-

nens motivering — saknar givetvis avgörande betydelse så länge det ej har visats, dels att kommittéförslaget ej utan olägenhet kan avvaktas, och dels att de föreslagna ändringarna redan nu kunna genomföras utan skada för jordbruksnäringen. Vi äro för vår del övertygade om motsatsen, nämligen att en omreglering av lantarbetstiden för närvarande ej är oundgängligen påkallad, och att ett genomförande av de föreslagna ändringarna i nuvarande läge skulle medföra allvarliga konsekvenser för jordbruksdriften.

Det synes oss sålunda uppenbart, att ökningen av lagens giltighetsområde till att omfatta företaget med allenast en arbetare kommer att verka hämmande och fördyrande på bondejordbrukets produktion, vältra över en del av det nödvändiga arbetet på bonden, hans hustru och övriga familjemedlemmar, vilka i regel redan nu äro mera arbetstyngda än lönearbetarna, samt omöjliggöra en effektiv övervakning av lagens efterlevnad.

Hänförandet av dikning på ackord till den grupp av arbeten, för vilka 4 §:s arbetstidsregler gälla, synes oss vittna om obekantskap med de förhållanden, varunder ackordsdikning numera utföres. De, som åtaga sig dylikt arbete, tillhöra nämligen i regel ej gårdens arbetarstam utan äro oftast sådana självständiga arbetare, som sannolikt icke komma att taga order av arbetsgivaren rörande arbetstidens förläggning eller längd.

Det allvarligaste hotet mot jordbruksnäringen ligger emellertid i förslaget om den ordinarie arbetstidens begränsning och fördelning.

Den i propositionen framförda motiveringen för den föreslagna omfördelningen av utearbetstiden synes oss svag redan när den berör de förmaner, som lagändringen skulle ge arbetarna. Men den förefaller oss vara fullständigt kraftlös, när den avser att bortförklara de obestridliga olägenheter och de allvarliga risker, som hota näringen, därest förslaget skulle genomföras.

Påståendet att en överflyttning av två timmar i veckan från sommaren till vintern skulle bidra till »att skydda arbetskraften mot förtidig förslitning», synes oss icke hållbart. Om de två timmarna i veckan ha någon betydelse ur hälsosynpunkt, så är dess betydelse närmast den motsatta. Det är nämligen uppenbart, att arbetarna ej sätta sin hälsa på spel i lika hög grad under sommaren som under hösten och vintern med dess arbete i snö, slask, regn och mörker. Med hänsyn härtill och till åtskilliga andra förhållanden, som berörts i remissyttrandena, kan det med fog ifrågasättas, om den hittills gällande fördelningen av arbetstiden kan anses »framstå som i viss mån orättvis». Ty om man med »orättvis» menar »mera oförmånlig än andras», är lantarbetarnas arbetstidsfördelning icke orättvis. Förhållandet torde vara det omvända.

Naturligtvis kan frågan huruvida den föreslagna omfördelningen av utearbetstiden är till fördel för arbetarna eller ej vara föremål för olika meningar. Till en del måste ju uppfattningen i denna sak grunda sig på ett

värdeomdöme. Men vad som borde stå utom debatt är, att den föreslagna förändringen av utarbetstiden kommer att resa svårigheter i vägen för produktionen.

En beskärning av arbetstiden med två timmar i veckan under sommarhalvåret är således en allvarlig sak. Den betyder att jordbruket antingen får tillföras ny arbetskraft till ett antal, som är sex à sju gånger så stort som exempelvis den kontingent ungrare, som förra året infördes till vårt land, eller också att, åtminstone under bråttiderna, motsvarande mängd övertid måste uttagas, d. v. s. drygt 100 000 övertidstimmar i veckan, eller — som ett sista alternativ — att den uppkomna bristen på mänsklig arbetskraft neutraliseras genom ökad mekanisering av jordbruksdriften eller genom en ökad arbetstakt.

Liknande synpunkter ha framförts redan i remissyttrandena, bl. a. av livsmedelskommissionen. Utan att sakligt vederlägga dessa skäl söker departementschefen undkomma dem med uttalandet att »erfarenheterna från tidigare utjämningar av arbetstiden för lantarbetarna tala för att jordbruket skall kunna anpassa sig efter den förändrade arbetstiden». Det förefaller oss svårbegripligt, hur erfarenheter av tidigare lagändringar kunna ge någon saklig grund för bedömandet av fortsatta justeringar och dessas verkningar.

Jordbrukets förmåga att tåla större förändringar har en gräns, som inte kan överskridas utan följder. Den förmågan har enligt vår mening ej ökat under senare år. Förhållandet synes snarare vara det motsatta. Landsbygden har successivt avtappats på arbetskraft i de bästa åldrarna, en utveckling, som tyvärr synes komma att fortsätta. Denna avtappning har redan utan den föreslagna lagliga arbetstidsbegränsningen fört jordbruket därhän, att man har anledning befara att gränsen nåtts. Även om jordbruket tidigare visat sig äga förmåga att anpassa sig efter arbetstidsinskränkningar, synes det oss likväl uppenbart att man icke kan förlita sig på denna jordbrukets anpassningsförmåga i vilken utsträckning som helst. Det är vår bestämda mening att jordbruket genom senast vidtagna lagändringar och annan beskärning av tillgång på arbetskraft nått dithän att vi, därest de föreslagna lagändringarna genomföras, måste räkna med en produktionsminskning, något som i dagens läge synes oss synnerligen allvarligt.

Olägenheterna av den föreslagna utjämningen av arbetstiden torde endast i mycket begränsad omfattning kunna elimineras genom att jordbruket tillföres ny arbetskraft. En del större egendomar kunna kanske neutralisera arbetstidsbegränsningen genom att utöka sin arbetarstam, naturligtvis dock endast i den mån ny arbetskraft finnes tillgänglig. För medelstora och mindre egendomar torde en sådan utväg i allmänhet icke stå till buds, då drift- och bostadsförhållandena vid dylika gårdar i regel ej med-

giva ett sådant arrangemang. Dylika jordbruk måste då genom anställande av tillfällig arbetskraft söka ordna sin arbetskraftsförsörjning. Med hänsyn till svårigheterna att erhålla arbetare, som för endast en kortare tid vilja ställa sin arbetskraft till förfogande under jordbrukets bråda tider, måste dessa jordbruk bli försatta i ett beträngt läge.

Om jordbrukarna i stället måste tillgripa ett ökat uttag av övertid under sommarhalvåret, har lagändringen därmed förlorat sitt egentliga syfte och blott föranlett en icke önskvärd fördyring av produktionen.

Kostnadsfördyrande verkar också den omständigheten att den från sommar- till vinterhalvåret överflyttade arbetstiden med hänsyn till mörkrets inbrott särskilt under december—januari på många håll ej kommer att kunna helt utnyttjas för produktivt arbete.

Vad beträffar möjligheterna att motverka de skadliga verkningarna av en ytterligare arbetstidsbegränsning under sommarhalvåret med rationaliseringsåtgärder, vilja vi bestämt hävda att en mera omfattande drifts-rationalisering icke är möjlig att genomföra i dagens läge, då såväl möjligheterna att anskaffa härför erforderligt kapital som att anskaffa jordbruksmaskiner äro starkt begränsade. Om man med rationaliseringsåtgärder avser en övergång till en mera extensiv drift med mindre arbetskrävande grödor, så är givetvis en sådan möjlig att genomföra, men man måste då även räkna med en produktionsminskning som följd.

Beträffande arbetstiden för djurskötare föreslås en minskning till 96 timmar för två arbetsveckor, alltså en förkortning med 4 timmar för dylik period. Ej heller för en sådan förkortning har det anförts någon bärande motivering. Påståendet att det synes sannolikt att rekryteringen av djurskötare härigenom i någon mån underlättas finna vi nämligen på intet sätt grundat. Enligt vår uppfattning är det — sedan djurskötarnas löneförhållanden nu avsevärt förbättrats — den splittrade arbetstiden, som utgör den väsentliga orsaken till rekryteringssvårigheterna. Utredningar, som på senare tid företagits rörande dessa senare förhållanden, bestyrka riktigheten av vår uppfattning härom. Då en förkortning av arbetstiden icke kommer att eliminera denna till synes ofrånkomliga olägenhet, vinnes ur rekryteringssynpunkt föga med den föreslagna ändringen. En förkortning av arbetstiden minskar sålunda icke olägenheterna av splittrad arbetstid utan medför endast att tidigare tillämpade raster komma att utsträckas över längre tid, då en arbetstidslagstiftning givetvis icke kan ändra djurens behov av fodring, mjölkning etc. på vissa regelbundet återkommande, jämnt fördelade tider. Den kommer däremot att medföra betänkliga nackdelar för ladugårdsdriften, inte minst därigenom att det erbjuder stora svårigheter att genomföra förenklingar av ladugårdsarbetet, vilket i sin tur ofta beror på ekonomibygnadernas utformning.

För blott tre år sedan genomfördes en ändring av lantarbetstidslagen,

medförande en större minskning av arbetstiden för samtliga kategorier lantarbetare och en avsevärd minskning av spännvidden mellan utearbetarnas sommar- och vinterarbetstid, vilket för jordbrukets del medförde en stark påfrestning. Någon speciell utredning rörande de kostnader, som härigenom åsamkades jordbruksnäringen, föreligger icke, liksom det ej heller klarlagts på vad sätt och i vad mån olägenheterna av utjämningen i arbetstid kunnat neutraliseras. Innan man går att diskutera ytterligare inskränkningar tarvas det enligt vår uppfattning under alla förhållanden en grundlig utredning härom liksom ock en beräkning av hur de nu föreslagna ändringarna komma att verka i produktions- och kostnadshänseende. Det räcker inte med ett lättvindigt undanskjutande av de sakliga spörsmålen, det räcker inte med blotta påståendet att farhågorna torde vara överdrivna. De i propositionen framlagda förslagen gälla ekonomiska förhållanden av sådan vidd och så stor betydelse för hela samhället, att det vore ansvarslöst att här gå fram med förbundna ögon. Vid bedömandet av detta spörsmål måste de ekonomiska realiteterna och försörjningssynpunkterna tvärtom ägnas en mer än vanligt skärpt uppmärksamhet.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 192 med förslag till lantarbetstidslag måtte avslå de i 1 § punkterna 1 och 2 samt i 4 § momenten 1 och 2 föreslagna ändringarna i nu gällande lag av den 8 juni 1945.

Stockholm den 13 april 1948.

Torsten Isaksson.

S. P. Hollertz.

Axel Mannerskantz.

Olof Löthner.

Hj. Nilsson
i Alnarp.

Ivar Ekströmer.

J. B. Johansson.

Fritiof Domö.
